

Н. О. Ластовець, канд. іст. наук, ст. викл (*ХНУРЕ, Харків*)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Дипломатичні представництва доби Української революції з'явилися на тлі стрімкого ствердження України як суб'єкта міжнародного права. Підписання Брестського мирного договору відкрило можливості для створення та функціонування мережі українських посольств та надзвичайних дипломатичних місій, які мали відповідний статус та ресурси для впровадження політики, що відповідала державним інтересам. Попри це, завдання, на яких базувалася організація місій, відрізнялися залежно від пріоритетів українських урядів 1918–1921 рр.

Розряди закордонних представництв відігравали визначальну роль для встановлення дипломатичних зв'язків з країною перебування. Від них залежали такі складові, як кількість штату, фінансування та коло повноважень голови представництва, а також можливість укладення та підпису певних угод, що можна було використовувати для досягнення поставлених цілей. Перший розряд відрізнявся від другого і третього (період Центральної Ради та Директорії УНР) кількістю штату, фінансуванням, яке було майже у двічі менше, і рангом голови дипломатичної місії.

Градуювання представництв періоду Гетьманату П. Скоропадського на два розряди замість трьох було зумовлене пріоритетністю місій I розряду, які відправлялися до країн, що мали першочергову вагу для Української держави. Посилене фінансування, добір кваліфікованих кадрів, координація, наскільки це було можливо в тих умовах, відрізняли такі представництва від місій II розряду. Особливо це стосувалося представницьких витрат, з яких фінансувалася організація різноманітних зустрічей, обідів, званих вечерь: важливої складової для налагодження стабільних зв'язків як з політикумом країни перебування, так із представниками дипломатичного корпусу.

Для періоду Центральної Ради були характерні перші спроби регламентації штату, цілей та завдань місій на документальному рівні. Навесні 1918 р. було підготовлено постанову «Про закордонні установи української Народної Республіки» [1, с. 415], де були окреслені напрямки діяльності дипломатичних представництв: налагодження стосунків з урядами країн акредитації, охорону політичних та економічних інтересів УНР (насамперед, йдеться про проблему військового майна, що залишилося після розпаду Російської імперії), захист прав громадян України за кордоном. Згодом у період Гетьманату П. Скоропадського до цих напрямків додалася культурно-освітня складова, яка мала реалізовуватись шляхом популяризації українського питання в пресі, видання брошур, книжок, виступів з відкритими лекціями тощо.

Після підписання Брестського мирного договору Міністерством закордонних справ Центральної Ради було створено чотири дипломатичні представництва: у Німеччині, Австро-Угорщині, Туреччині та Румунії. Три перших належали I, а останнє – до II розряду, що впливало на обсяг фінансування та чисельність штату, але не на перелік поставлених перед

дипломатичними представництвами завдань. З часів гетьманування П. Скоропадського функціонувало чотири посольства I розряду: у Німеччині, Австро-Угорщині (яке згодом перемістилося до Австрії), Туреччині й Болгарії, а також представництва у Румунії, Фінляндії, Польщі, Швейцарії, на Дону та Кубані, які належали до місій II розряду. У період Директорії УНР, за інформацією різних дослідників, виділяють від 16 до 18 українських дипломатичних закордонних інституцій [2]. Переважна більшість місій залишилася від попереднього періоду, в тому числі чотири посольства доби Гетьманату. Додаткові представництва були направлені до Франції, Великої Британії, Італії, США та Скандинавських країн.

За типами закордонні інституції доби Центральної Ради мали поділялись на посольство, дипломатичну місію, генеральне консульство, консульство, віце-консульство та консульську агенцію. Посольство як постійне офіційно акредитоване країною перебування дипломатичне представництво мало повноваження захищати і відстоювати інтереси Української держави в політичній, економічній та соціальній площині. Воно володіло всіма правами та преференціями, наданими представництвам іноземних країн. Голова посольства мав право підпису важливих документів від імені українського уряду, а поставлені завдання мали регламентуватись постановою «Про закордонні установи української Народної Республіки».

Повноваження дипломатичної місії як представництва, яке могло бути визнане як на офіційному, так і на офіціозному рівні, з включенням до дипломатичного корпусу країни перебування, але без офіційного визнання суверенності держави, були дещо меншими. Дипломатична місія, виконуючи обсяг завдань рівня посольства, повинна була координувати свою діяльність не лише з Міністерством закордонних справ, а й з посольствами в інших країнах.

Діяльність консульських установ передбачалось регламентувати на державному рівні окремим законом. У грудні 1917 р. Генеральний секретаріат закордонних справ УНР розробив проект закону «Про установи для охорони інтересів українських підданих за межами Української Народної Республіки» [1, с. 415]. Відповідно до нього повинні бути створюватись посади консульських агентів, а також регламентувалися обов'язки консульських установ, до функцій яких мали належати питання видачі громадянам посвідчення для повернення в Україну, оформлення паспортів для виїзду за її межі, оформлення матеріальних дотацій громадянам України, які перебували за кордоном і знаходилися за межею бідності тощо.

Література

- a.i.1. Історія державної служби в Україні: У 5 т. / відп. ред. Т. Мотренко, В. Смолій. К.: Ніка-Центр, 2009. Т.1. 544 с.
- a.i.2. Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917–1924 рр.): док. і матеріали / упоряд.: І. Б. Матяш та ін. К.: Вид-во гуманіт. л-ри, 2010. 592 с.